

УКРАЇНА НА СВІТОВОМУ РИНКУ ЗАЛІЗОРУДНОЇ СИРОВИНИ

Т. О. Власюк

Залізна руда — один з найважливіших видів мінеральної сировини. За обсягами видобутку вона поступається лише вугіллю та нафті. Обсяг видобутку й виробництва товарних залізних руд для виплавки чавуну й сталі у світі становить понад 1,9 млрд. т на рік, близько половини з них надходить у міжнародну торгівлю. Щорічний оборот залізорудної сировини (ЗРС) на світових ринках перевищує 65 млрд. дол. США, з яких на частку України, за експертними оцінками, припадає близько 2,1 млрд. дол. США. Лише за 10 місяців 2008 року позитивне сальдо торгівлі Україною ЗРС складало понад 1,6 млрд. дол. США. Очевидно, що це один з небагатьох видів зовнішньоторговельної продукції, який і в умовах кризи забезпечує надходження валюти в національну економіку. Тому держава має докласти максимум зусиль, щоб забезпечити нарощування присутності національних виробників на світовому ринку ЗРС. Цьому має передувати ґрунтовний аналіз конкурентних позицій України на світовому ринку залізорудної сировини, що і зумовлює актуальність обраної для дослідження проблематики.

Проблематика розвитку національного та світового ринку ЗРС практично не розглядається у вітчизняній науковій літературі. Виняток становлять роботи Н. В. Пасічника, А. Г. Темченко, С. В. Максимова, П. А. Русаненко, присвячені методиці обґрунтування економічно вигідної продуктивності гірничорудних підприємств, політиці ціноутворення на залізорудну сировину, визначенню рентних платежів на гірничорудних підприємствах, основним шляхам підвищення ефективності залізорудного виробництва. Серед іноземних фахівців світові ринки ЗРС досліджують F. W. Wellmer, M. Wagner, J. Kirk. Водночас тенденції світового виробництва та регіональні потоки світового і національного ринків ЗРС у науковій літературі не розглядаються. Звідси *постановка завдання* статті: комплексний аналіз світового ринку залізорудної сировини та конкурентних позицій на ньому залізорудного комплексу України, а також розробка пропозицій щодо стимулювання

експортного потенціалу залізорудного сектору економіки на державному рівні.

Вклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на світову фінансово-економічну кризу, до 2012 року очікується нарощування обсягів видобутку залізної руди, виробництва переробленої залізорудної сировини та міжнародної торгівлі цією продукцією приблизно на 10%. Це пов'язано з тим, що сталь у доступному для огляду майбутньому залишиться основним конструкційним матеріалом у ряді галузей, незважаючи на активне впровадження металозамінників.

Ресурси залізних руд відомі більш ніж у 95 країнах світу. Видобуток і виробництво товарної залізної руди здійснюється в 43 країнах. Загальні запаси залізних руд на початок 2008 року в світі оцінювалися в 340 млрд. т (у перерахунку на залізо — 160 млрд. т), підтвержені запаси становлять 150 млрд. т (у перерахунку на залізо — 73 млрд. т).

На східноєвропейському ринку основними постачальниками ЗРС є Україна й Росія, оскільки багато металургійних заводів таких країн, як Словаччина, Чехія, Угорщина, Польща, Румунія були орієнтовані на ЗРС зі СРСР. Маючи одні з найбільших у світі запаси залізорудної сировини, солідну промислову базу з її переробки й транспортування, Україна має можливість розширити свою присутність на світових ринках ЗРС. Враховуючи прогнози нарощування обсягів світової торгівлі ЗРС, а також тенденції переміщення сталеливарних потужностей у країни, що розвиваються, є перспективи зміцнення позицій України як експортера залізорудної сировини на світовий ринок.

**Власюк Тарас
Олександрович** —
аспірант Інституту
світової економіки та
міжнародних відносин
НАН України

Найбільшим виробником залізної руди у фізичних обсягах видобутку є Китай. На цю

країну припадає близько 34% світового виробництва залізорудної сировини. Однак вміст заліза в китайській руді практично вдвічі нижчий від середньосвітових показників. Для більш коректного порівняння з показниками інших країн обсяги видобутку в Китаї зазвичай множать на коефіцієнт 0,47.

Найбільшими виробниками якісної залізної руди у світі є Бразилія та Австралія. Частка кожної з цих країн становить близько 16% від загальних обсягів світового виробництва. Серед великих виробників також виокремлюють Індію, Пакистан, Росію, Україну, США, Канаду, Південну Африку (рис. 1., табл. 1).

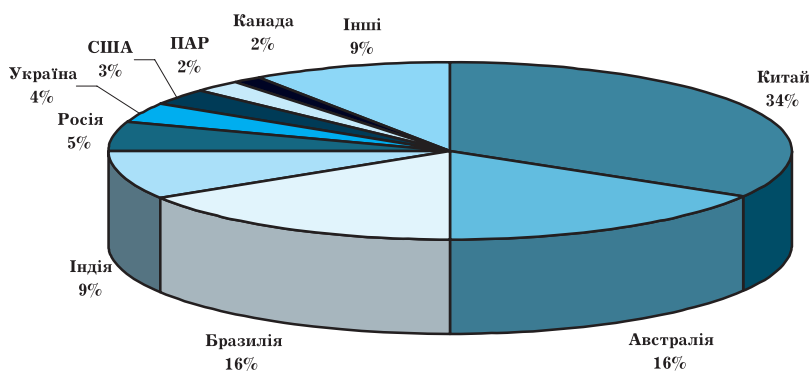

Рис. 1. Частка 10-ти найбільших країн-виробників у світовому виробництві ЗРС у 2008 році, % [1]

Таблиця 1

Виробництво ЗРС у 2000 – 2008 рр. у 20-ти країнах – найбільших виробниках, тис. т. [2]

Країна	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2008/2000	
										млн. тонн	%
Китай	223,0	220,0	231,0	261,0	320,0	420,0	495,4	540,4	650,0	427,0	191,5
Австралія	171,5	181,6	182,7	187,2	231,0	261,8	282,1	299,4	315,0	143,5	83,7
Бразилія	212,6	201,4	214,6	234,5	262,0	280,9	299,1	312,1	310,0	97,4	45,8
Індія	76,0	79,2	86,4	99,1	120,6	140,0	153,5	163,1	170,0	94,1	123,8
Росія	86,6	82,5	84,2	91,8	97,0	96,8	100,8	103,4	104,0	17,4	20,1
Україна	55,9	54,7	58,9	62,5	65,5	69,5	71,5	72,7	69,0	13,1	23,5
США	63,1	46,2	51,6	48,6	54,7	55,0	57,6	59,4	60,0	-3,1	-4,9
ПАР	33,7	34,8	36,5	38,1	39,3	39,5	40,0	40,2	40,0	6,3	18,7
Канада	35,2	27,1	30,9	33,3	28,3	28,3	28,5	28,7	29,0	-6,2	-17,7
Іран	12,4	14,0	16,9	18,3	18,2	19,0	20,6	21,6	22,0	9,6	77,8
Швеція	20,6	19,5	20,3	21,5	22,3	22,3	22,6	22,8	21,5	0,9	4,6
Венесуела	17,4	16,9	16,7	18,0	19,2	20,0	20,5	20,7	20,0	2,7	15,3
Казахстан	16,2	14,1	15,4	19,3	20,3	19,5	20,3	20,6	20,0	3,8	23,8
Мексика	11,3	8,8	9,9	11,3	11,5	14,5	16,4	17,8	17,0	5,7	50,1
Мавританія	11,3	10,3	9,6	10,4	11,0	11,0	11,2	11,3	11,0	-0,3	-3,0
Чилі	8,7	8,8	7,3	8,0	8,0	7,9	7,8	7,7	7,5	-1,2	-14,1
Перу	4,1	4,6	4,6	5,2	6,4	6,8	7,0	7,1	7,0	2,9	68,9
Північна Корея	3,8	4,2	4,1	4,4	4,6	5,0	5,2	5,3	5,0	1,2	31,6
Туреччина	4,1	3,9	3,4	3,4	4,1	4,6	4,8	4,9	4,5	0,4	10,4
Египет	1,9	2,6	2,6	2,2	2,4	2,6	2,6	2,6	2,6	0,7	36,8
Інші	45,9	43,9	24,8	31,6	32,5	34,1	36,6	39,3	43,4	-2,5	-5,4
Усього	1 115,2	1 079,0	1 112,4	1 209,7	1 378,9	1 559,0	1 704,3	1 801,0	1 928,5	813,3	72,9
Приріст	-	-36,2	33,4	97,3	169,2	180,1	145,3	96,8	127,5		

Близько половини руди, що видобувається у світі, спрямовується на експорт. За останні десять років частка торгівлі залізорудною сировиною у структурі її споживання переважно збільшувалася. Усього за цей період вона зросла на 6% (з 42% у 1996 р. до 48% у 2008 р.). З усього обсягу світової торгівлі залізорудною сировиною близько 90% припадає на перевезення морським транспортом.

Частка експорту основних виробників (Бразилії та Австралії) перевищує 90%. З інших провідних виробників тільки Росія, Україна й США споживають більше сировини, ніж експортують, що пояснюється розвиненим металургійним сектором цих країн.

Обсяги світової торгівлі залізорудною сировиною протягом останніх п'яти років збільшилися більш ніж у півтора разу. Позитивна динаміка зберігалася до кінця II кварталу 2008 року, на жовтень 2008 р. обсяги торгівлі дещо знизилися у зв'язку зі зменшенням обсягів виплавки чавуну в світі. Поквартальні дані останніх двох з половиною років свідчать, що в цілому світова торгівля до початку фінансово-економічної кризи демонструвала зростання обсягів експортно-імпорتنих операцій із залізною рудою, що призвело до підвищення сумарних обсягів торгівлі загалом на 20 — 25% (рис. 2). Незважаючи на рецесію світової економіки, за експертними оцінками, очікується хоча й незначне (+ 66 млн. т.), проте зростання обсягів торгівлі ЗРС у 2009 — 2010 рр.

Торгівля залізною рудою у світі здійснюється за такими напрямками: з Австралії в Азію, з Австралії до Європи, всередині Азії, з Африки в Європу, з Африки до Азії, всередині Європи, з Північної Америки в Європу, всередині Північної Америки, з Південної Америки в Азію, з Південної Америки до Європи (рис. 3).

Нині найдинамічніше розвивається напрямок з Південної Америки в Азію. Усього ж на всіх напрямках, де пунктом призначення є Азія, відзначається збільшення торгівлі від 5% до 75%. У європейських напрямках торгівля в 2008 р. зменшилася, за винятком торгівлі з Північною Америкою. Основні регіони, що експортують, — Австралія, Азія й Південна Америка, що імпортують — Азія й Європа.

Найбільшим експортером у 2008 р. є Австралія, на другому місці за величиною експорту — Бразилія. До найбільших можна також віднести Індію, Канаду, ПАР і Росію, обсяги експорту яких у першому півріччі 2008 року перевищили 10 млн. т. Практично всі основні експортери наростили обсяги продажів у цьому періоді порівняно з відповідним періодом 2007 року. Виняток становлять такі країни, як Канада, Україна, Казахстан, Норвегія, та Мексика (табл. 2).

За 10 місяців 2008 року експорт залізорудної сировини з України зріс порівняно з аналогічним періодом 2007 року на 20% і досяг 19,9 млн. т. Зростання попиту на залізорудну

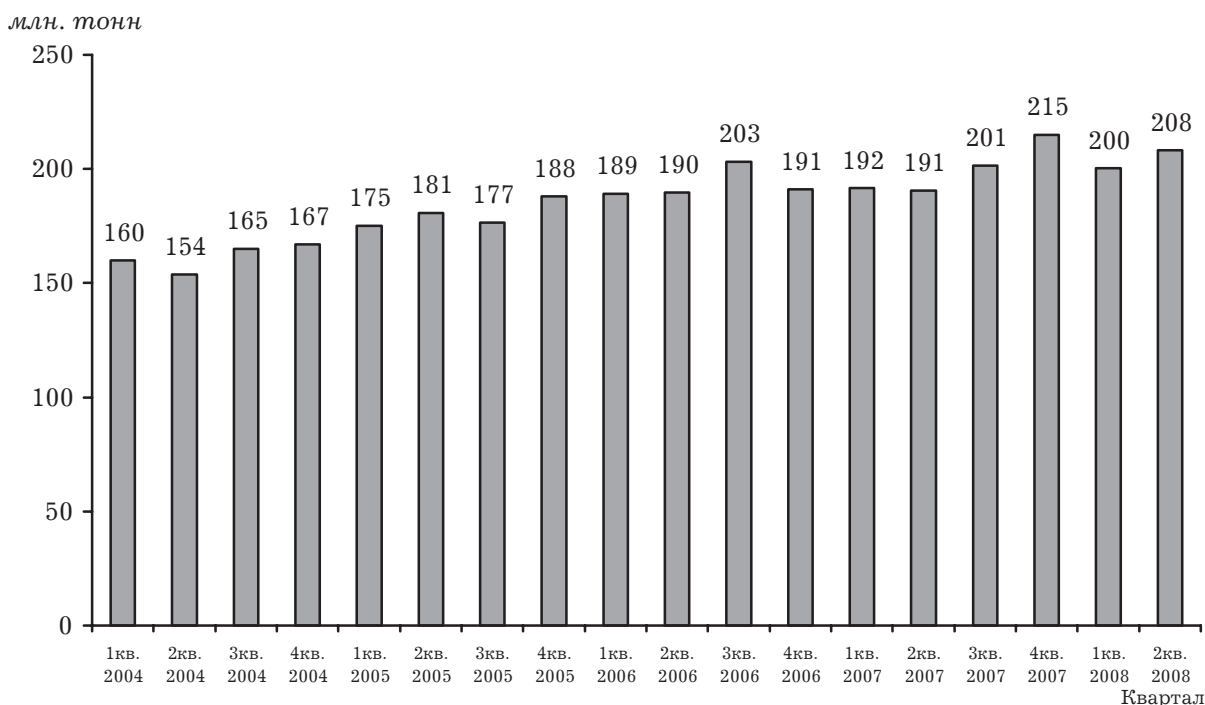

Рис. 2. Торговля ЗРС у 2004 — 2008 рр., поквартально, тис. т. [2]

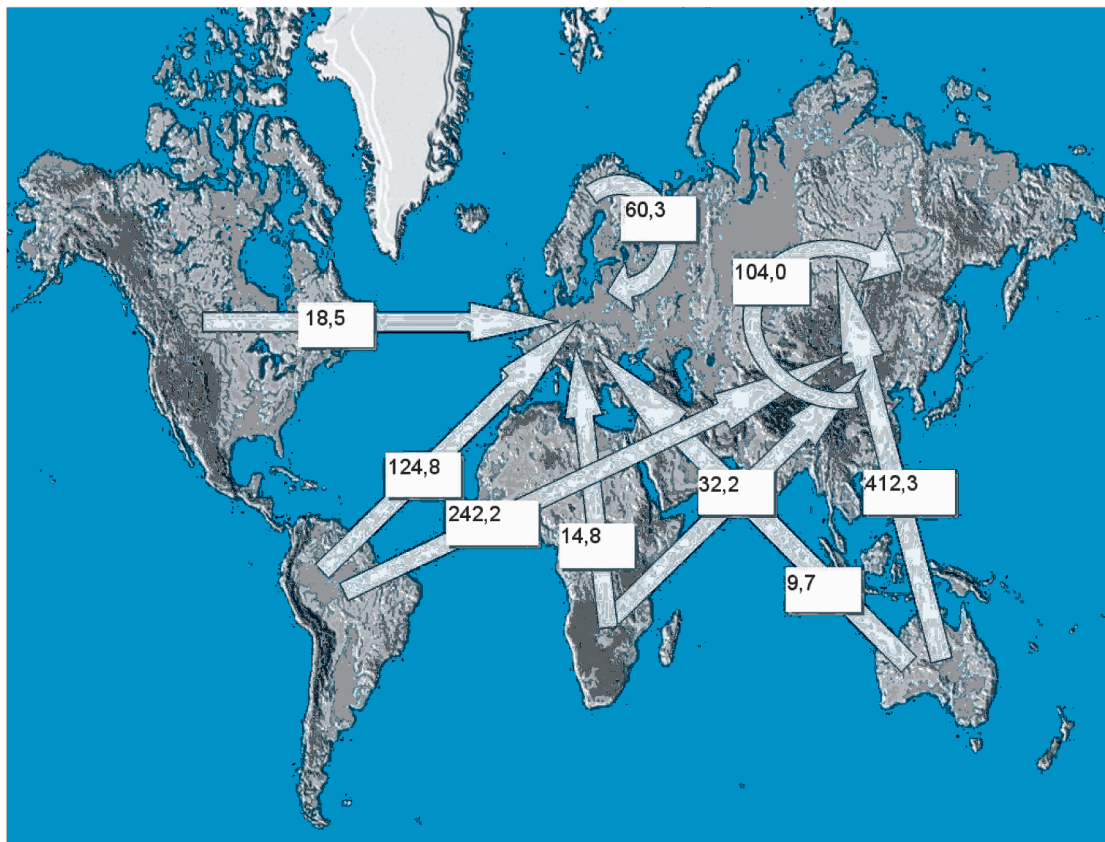

Рис. 3. Напрямки торгівлі залізною рудою у світі, [2]

сировину в країнах Східної й Центральної Європи до серпня 2008 року став основною причиною збільшення українського експорту залізної руди на цей ринок (рис. 4). Щоправда, в умовах світової економічної кризи спостерігається значне скорочення обсягів виплавки чавуну в країнах Східної Європи, а отже, й

попиту на ЗРС. Тому очікується значне падіння обсягів експорту сировини з України.

Основними конкурентами України на ринку ЗРС є виробники з країн СНД, а саме: Росія й Казахстан.

Таблиця 2

Рейтинг експортерів, тис. т. [2]

Експортер	2007-1	2007-2	2007-3	2007-4	2007	2008-1	2008-2
Бразилія	62 540	61 469	75 048	70 390	269 448	62 173	78 439
Австралія	58 567	68 360	68 522	73 124	268 574	73 682	79 732
Індія	30 235	17 486	11 040	15 581	74 342	21 319	0
ПАР	7 752	6 395	7 987	8 203	30 336	8 241	8 601
Росія	7 420	5 924	5 692	12 725	31 761	5 174	5 911
Канада	3 977	6 551	7 516	7 670	25 714	5 668	8 349
Нідерланди*	5 874	6 476	6 431	7 146	25 928	6 014	6 503
Україна	4 768	4 450	5 291	6 215	20 723	5 465	6 137
Швеція	4 616	4 759	4 984	4 675	19 034	4 308	4 172
Казахстан	3 552	3 882	3 821	3 833	15 087	3 864	3 937
США	889	2 959	3 071	2 379	9 298	1 633	2 963
Індонезія	892	1 150	1 303	1 883	5 228	1 915	2 636
Мексика	378	232	263	508	1 381	404	553
Норвегія	191	154	160	236	740	152	145
Малайзія	5	157	212	173	548	89	92
Інші (21)	62	53	25	134	274	72	66
Усього	191 719	190 457	201 365	214 874	798 415	200 174	208 238

* - реекспортер

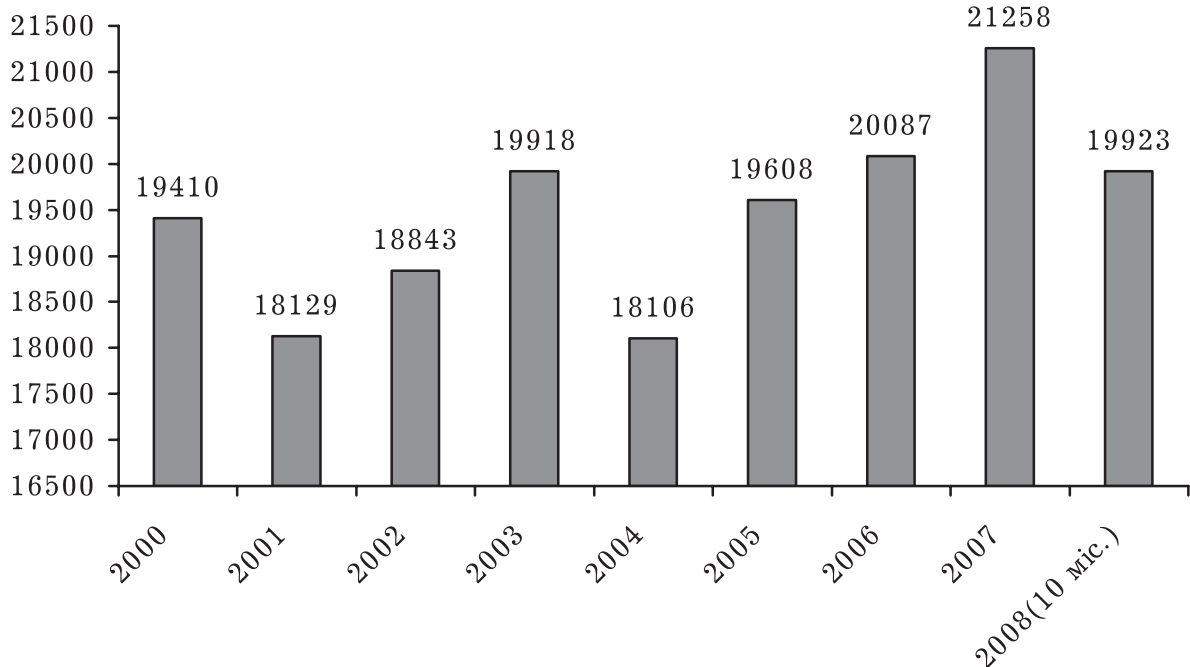

Рис. 4. Експорт української ЗРС у 2000 — 2008 рр. (10 міс.), тис. т. [3 — 10]

Російський експорт залізорудної сировини за 10 місяців 2008 року порівняно з аналогічним періодом 2007 р. знизився, що загалом склало 177,5 тис. т. (1%) , при цьому експорт

у країни СНД, і насамперед в Україну, зменшився на 25%. Також на 75 тис. т. (1%) знизилися обсяги експорту залізної руди з Казахстану.

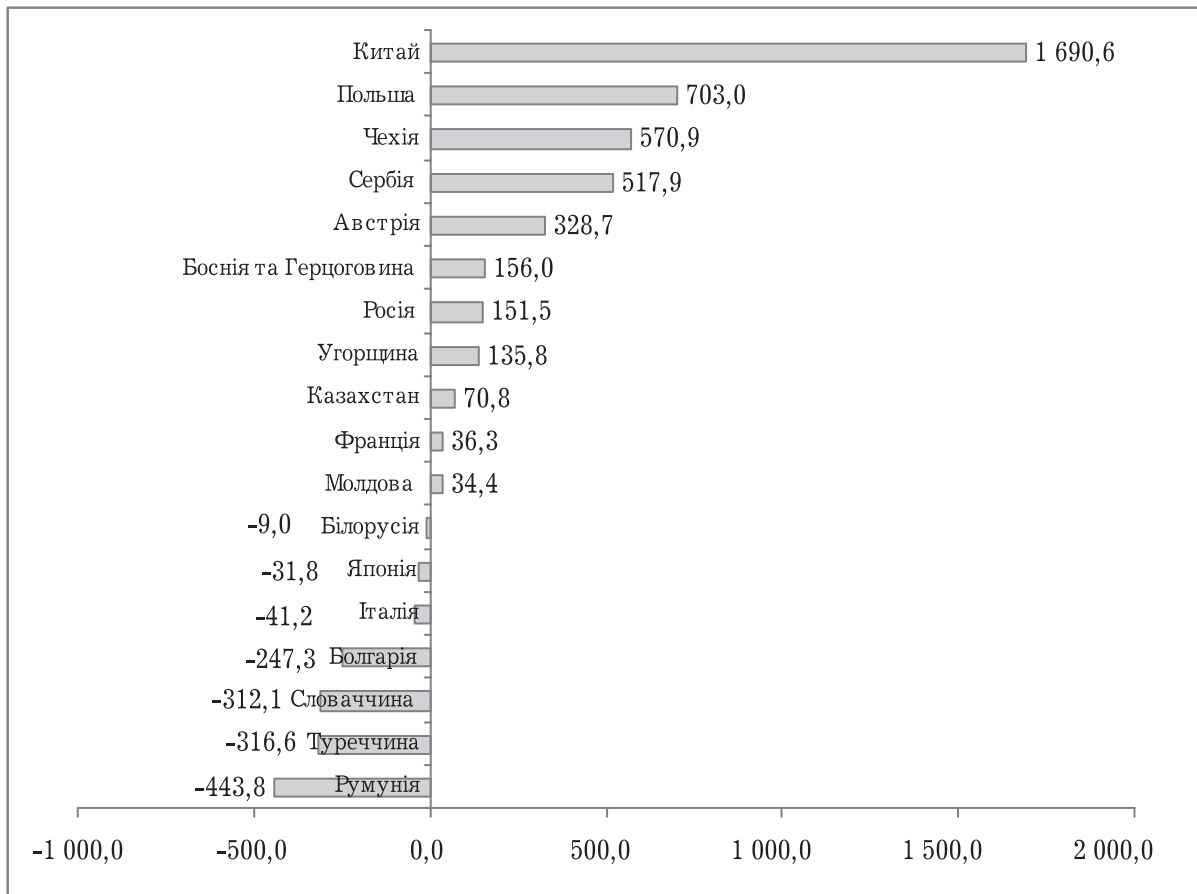

Рис. 5. Зміна обсягу експортних поставок по країнах у 2008 р. (10 міс.) порівняно з 2007 р. (10 міс.), млн. т. [3 — 10]

У 2008 р. найвагомніше зменшилися поставки з України в Румунію (на 444 тис. т.), Туреччину (на 317 тис. т.), Словаччину (на 312 тис. т.) й Болгарію (на 247 тис. т.). Водночас зросли поставки ЗРС до традиційних країн українського експорту — Польщі, Сербії, Чехії та Австрії. Разом ці країни споживають близько половини українського експорту ЗРС. Надзвичайно успішним можна вважати розширення присутності українських гірничодобувних компаній на ринках Китаю, де імпорту української сировини зріс на 1,6 млн. т. (рис. 5). При цьому необхідно враховувати, що в Китаї активізувалися власні гірничодобувні компанії, що найімовірніше призведе до послаблення українських позицій на цьому стратегічно важливому ринку.

Найзначнішим імпортером ЗРС у 2008 р. залишається Китай, який імпортував у першому півріччі практично 200 млн. т., що перевищило відповідний показник Японії більш ніж у три рази. Також серед великих імпортерів традиційно перебувають країни Європи й Азії: Німеччина, Нідерланди, Франція, Італія, Великобританія, Південна Корея й Тайвань (табл. 3).

Імпорту залізорудної сировини в Україну за 10 місяців 2008 року залишався практично на рівні аналогічного періоду 2007 року. Протягом останніх семи років, за винятком 2003 р., імпорту залізорудної сировини в Україну щорічно зменшується (рис. 6). Відповідно зменшується його частка у внутрішньому спо-

Таблиця 3

Рейтинг імпортерів, тис. т. [2]

Імпортер	2007-1	2007-2	2007-3	2007-4	2007	2008-1	2008-2
Китай	85 860	82 192	83 567	94 575	346 195	93 694	88 935
Японія	29 606	30 151	33 501	31 783	125 042	30 557	30 396
Німеччина	15 157	15 454	17 815	16 568	64 994	15 885	16 386
Південна Корея	9 933	11 797	9 838	11 720	43 289	10 429	11 674
Франція	4 545	5 097	4 575	4 403	18 619	3 953	3 932
Тайвань	3 838	3 692	4 100	3 802	15 432	3 747	4 141
Італія	3 918	2 716	4 030	3 753	14 417	3 747	3 537
Великобританія	4 098	3 074	3 470	3 049	13 691	4 015	3 716
Росія	2 783	3 159	3 305	3 285	12 531	3 282	3 348
Нідерланди	1 871	2 128	3 012	3 351	10 362	2 172	2 645
Бельгія	2 174	1 728	2 581	2 265	8 749	2 118	3 063
Польща	2 388	1 973	2 182	3 396	9 938	1 830	1 872
США	1 189	2 427	2 952	2 707	9 275	865	3 183
Чехія	1 554	1 787	1 884	2 801	8 026	1 776	1 890
Канада	885	2 427	1 907	2 406	7 625	1 522	2 363
Австрія	1 679	1 896	1 627	2 177	7 379	1 385	1 600
Аргентина	1 414	1 287	1 737	1 338	5 775	1 843	2 021
Словаччина	1 711	1 420	1 477	2 019	6 626	1 190	1 350
Туреччина	1 105	1 784	1 731	1 316	5 936	750	2 372
Саудівська Аравія	867	1 187	1 726	1 001	4 780	1 682	2 064
Румунія	1 685	1 298	1 138	1 452	5 572	801	1 476
Тринідад і Тобаго	975	1 174	1 298	1 414	4 861	1 194	1 258
Іспанія	1 237	1 040	1 034	1 189	4 500	1 000	1 174
Філіппіни	1 134	1 180	952	958	4 224	1 180	1 154
Єгипет	1 210	1 028	758	1 257	4 253	732	941
Фінляндія	1 139	883	939	832	3 794	833	1 053
Україна	896	677	622	1 563	3 758	822	791
Бахрейн	65	284	491	830	1 670	885	2 157
Мексика	733	544	703	514	2 493	805	872
Лівія	330	486	703	534	2 053	635	608
Північна Корея	807	503	527	441	2 278	169	604
Угорщина	673	453	591	528	2 244	410	345
Малайзія	528	77	592	574	1 771	317	763
Швейцарія	1	205	638	892	1 735	488	268
Казахстан	125	220	281	603	1 229	279	561
Катар	429	254	297	293	1 273	459	283
Інші (84)	3 178	2 777	2 782	3 285	12 023	2 725	3 440
Усього	191 719	190 457	201 365	214 874	798 415	200 174	208 238

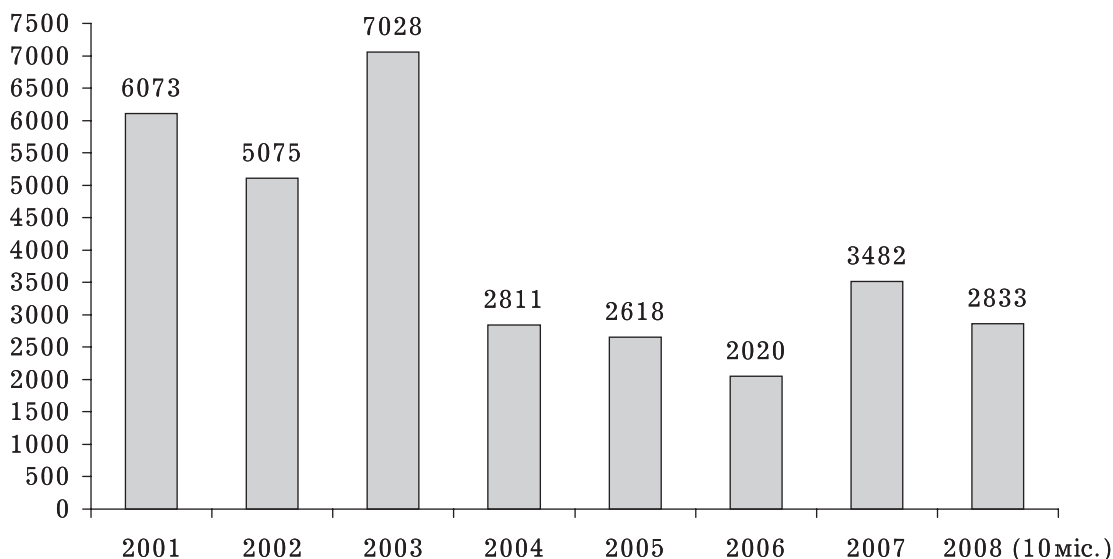

Рис. 6. Імпорт ЗРС в Україну в 2000 — 2006 рр., млн. т. [3 — 10]

живанні, що скоротилася з 18% у 2000 р. до 3% у 2008 році.

До позитивних рис вітчизняного ринку ЗРС необхідно віднести також те, що на території України розташовано близько 20% світових запасів залізної руди. Балансові поклади, що обліковані державним балансом запасів корисних копалин, становлять близько 32 млрд. т, розвідані — 68 млрд. т. Водночас особливістю вітчизняної залізорудної бази є низька якість і гірші умови розробки порівняно з іншими країнами, яким вона значно поступається за якісними параметрами, зокрема вмістом корисних компонентів, способами можливого відпрацювання, енергоємністю й металосмістю, переробкою сировини, продуктивністю праці під час розвідки та видобутку тощо.

Висновки. Для зміцнення конкурентоспроможності вітчизняним гірничозбагачувальними комбінатам (ГЗК) варто активізувати свою діяльність щодо залучення значних капіталовкладень з метою розширення видобувних потужностей, зниження собівартості продукції й поліпшення технологічних процесів, а головне — зменшувати витрати на транспортування своєї продукції й підвищувати відсоток вмісту заліза в концентраті й обкотишах.

Товарна залізорудна продукція національних виробників не відповідає вимогам світового ринку: за рейтингом якості концентрат вітчизняних комбінатів — на одному з останніх місць серед світових виробників. Тому очевидно, що якість залізорудного концентрату необхідно підвищувати. Однак, відповідно до законів ринкової економіки, обов'язково має дотримуватися умова економічної доцільності підвищення рівня якості ЗРС для ГЗК, оскільки

при підвищенні якості продукції супроводжуватиметься збільшенням ціни на неї.

З метою стимулювання експортного потенціалу залізорудного сектору економіки на державному рівні доцільно:

запровадити моніторинг оцінки цінової конкурентоспроможності національної продукції ЗРС на світовому ринку. В разі виявлення критичних загроз внести корективи до політики державної підтримки галузі у перехідному періоді;

опрацювати зарубіжний досвід і розглянути можливість використання інструментів СОТ для державної підтримки експорту продукції ЗРС (гарантування і страхування експортних кредитів; субсидування початкових витрат на маркетинг; утворення торгових домів за кордоном тощо);

розглянути можливість застосування всього спектра дозволених СОТ механізмів державного субсидування галузі (субсидії на проведення науково-дослідної діяльності; на програми реструктуризації тощо);

сприяти диверсифікації експорту продукції ЗРС, організувати на конкурсній основі маркетингові дослідження перспективних ринків з метою виявлення потенційних споживачів і можливостей розширення торговельної інфраструктури;

посилити інформаційну й маркетингову підтримку підприємств-експортерів, передбачити відшкодування частки витрат, пов'язаних з участю у міжнародних тендерах, бізнес-форумах, виставково-ярмаркових заходах;

запровадити систему підготовки та підвищення кваліфікації відповідних кадрів, організувати належні спецкурси в економічних і юридичних вищих навчальних закладах України.

Джерела

1. *ISB*. — http://www.issb.co.uk/global_trade_statistics/
2. *ISSI*. — World steel in figures 2008.
3. Державний комітет статистики. — Зовнішня торгівля України товарами за січень — жовтень 2008 року (експрес випуск).
4. Державний комітет статистики. — Статистичний щорічник України 2007.
5. Державний комітет статистики. — Статистичний щорічник України 2006.

6. Державний комітет статистики. — Статистичний щорічник України 2005.
7. Державний комітет статистики. — Статистичний щорічник України 2004.
8. Державний комітет статистики. — Статистичний щорічник України 2003.
9. Державний комітет статистики. — Статистичний щорічник України 2002.
10. Державний комітет статистики. — Статистичний щорічник України 2001.